THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario.
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING Co. Ltd.
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ont. January 22nd 1913

אלטע חלומות איז שווער צו פארגעסען

)׃0׃(

צווישען די לענדער, וועלכע האבען ארונטערגעווארפען פון זייערע פלייצעס דעם מאנארכיסטישען יאך און זענען אוועק אויף רעפובליקאנישע וועגען, איז דייטשלאנד די איינציגע, וואס בריקעוועט זיך און קאן זיך פון די אלטע חלומות ניט אפזאגען, — די אלטע צייטען ניט פארגעסען.

וועלכער דייטש ווייסט דען ניט, אז די אלטע האהענצאלערן דינאסטיע איז אן אויסגעשפּיעלטע זאך און אז די מאנארכיע וועט שוין קיינמאל ניט אויפגעלעבט ווערען? פונדעסטוועגען רייסט זיך ארוים פון צייט צו צייט א פארשטיקטער געשריי, וואס ציהט זיך צו די אלטע ליניעס פון מאנארכיזם.

אלע מאל קומען ארוים די מאנארכיסטען מיט א נייעם אנשטעל, פאראדירענדיג אונטער נייע מאסקעס. דאס מאל רעדט מען שוין ניט וועגען ארויפזעצען אויפ'ן טראהן א נייעם קייזער. דאס מאנארכיסטישע פערדעל איז שוין אן אויסגעדארטס, אן איינגעשרומפענס, און מ'קאן שוין אויף זיינע אפגעקראכענע זייטען ניט זיצען. האט מען איצט געפונען אן אנדער מיטעל: מען וועט ארויפזעצען דעם יורש פון די האהענצאלערנס אויפ'ן פרעזידענט־שטול; וועט עס הייסען אי כשר, אי מען וועט קאנען האבען אן אייגענעם מענשען אין דער מלוכה.

די דייטשע מאנארכיסטען האבען א ניי מיטעל אויסגעטראכט. זיי אגיטירען פאר דעם קייזערליכען יורש, און זיי ווילען גרינדען א פארטיי פון נאציאנאליסטען און אגראריער, כדי זייערע מאנארכיסטישע ציעלען צו דערגרייכען. עס איז א כשר'ער צוזאמענשפּיעל פון שווארצע כחות, וואס ווילען שטופּען דעם מאנארכיסטישען וואגען ביסלאכווייז, ביז זיי וועלען קאנען פארנאנדערפיהרען די הענט און ארויסקומען עפענטליך מיט א געשריי צו אומקעהרען דייטשלאנד צו די אלטע צייטען פון יונקעריזם און ווילהעלמטום.

ווי אזוי וועט דער דייטשער בירגער די קאנדידאטור פונ'ם געוועזענעם קרוין־פרינץ אויפנעהמען? דער מענש פון א גאנץ יאהר איז איצט אין דייטשלאנד שטארק פארביטערט. איהם איז אפשר אלץ איינס ווער עס וועט אין דער שפּיץ פון דער רעגירונג שטעהן. דער דייטש האט איצט אין זינען איין זאך: ברויט! ווער עס וועט שאפען ברויט פאר די הונגעריגע מאסען — דער וועט קריגען די אונטערשטיצונג פון דעם פאלק. די מאנארכיסטען וועלען קיין ברויט פאר די מאסען ניט שאפען. אויב עס וועט זיין ברויט און א מלבוש אויפ'ן לייב — זענען די מאנארכיסטען בילכער. די אפגעפרעסענע און צופריעדענע עלעמענטען האבען קיינמאל ניט געזארגט פאר די מאסען. בעת דער הונגער האט אין דייטשלאנד געבושעוועט, האט דער דייטשער גביר געהאט פון אלדאס־גוטס און האט זיך געבאדען אין לוקסוס ווי אין די אלטע גוטע צייטען.

די מאנארכיסטען האבען ניט און וועלען קיינמאל ניט געווינען דעם צוטרוי פון פאלק. די מאנארכיע איז דער סימבאל פון טויט. די אלטע דייטשע ארדענונג האט אויסגעקוילעט מיליאנען מענשען און האט אריינגעצויגען די מדינה אין א בלוטיגען קלעם, פון וועלכען זי וועט זיך נאך לאנג, לאנג ליימערען. די אגיטאציע פון די מאנארכיסטען וועט פאלען אויף טויבע אויערען. די מאסען ווייסען און פארשטעהען וואס עס מיינט צו ארויפזעצען א האהענצאלערן אויפ'ן פרעזידענט־שטול פון דער דייטשער רעפובליק. זיי ווייסען, אז אזוי גיך ווי דער אמאליגער מאנארכיזם וועט זיין קאפּ אריינשטעקען אין די אינעווייניגסטע טוילען פון דער רעגירונג, וועט שוין שווער זיין איהם פון דארט ארויסצושטויסען. פאר דייטשלאנד איז פיעל געזינטער, אז די באוועגונג זאל אין איהרע וויקעלאך דערשטיקט ווערען.

וועט פואנקארע ארונטערגעזעצט ווערען?

פון פאריז קומט די נייעס, אז פואנקארע'ס טעג זענען געציהלטע, און ווי מאנכע קארעספּאנדענטען ווילען האבען, וועט קומענדען חודש פואנקארע שוין זיין א געוועזענער.

א גאנצער צעטעל פון חטאים ווערט אנגעגעבען געגען איהם, און מען האט זיך יעצט דערמאהנט אין אלע דורכפאלען פון זיין פאליטיק. און די דורכפאלען זענען געוועזען פיעלע.

אונטער זיין ממשלה איז דער פראנצויזישער פראנק געפאלען אויף 86 פראצענט, און חוץ דעם איז נאך דער יקרות גרעסער געווארען. דער דורכפאל פון דער רוהר־פּאליטיק, די אויסזיכטסלאזע לאגע צו באקומען ווען עס איז רעפּעראציעס פון דייטשלאנד, דער תהום צווישען רוסלאנד און פראנקרייך, פון וועלכען לייהען וועט נאר פראנקרייך, דאס פאלען פונ'ם פראנצויזישען פרעסטיזש אין אמעריקע — די און א רייהע אנדערע זאכען ווערען יעצט צוגעשריעבען צו פואנקארען. און מען פאדערט זיין קאפּ, אויב ניט אויף דער גיליאטינע, איז עס אבער פּאליטיש.

פואנקארע איז היינט צו טאג דער זייל פון דער גאנצער אייראפּייאישער רעאקציע. און זיין געצוואונגענע רעזיגנאציע וואלט דארום ניט נאר געוועזען א גליק פאר פראנקרייך, נאר אויך פאר גאנץ אייראפּע.

)׃0׃(

ווערט מיטגלידער!

)׃0׃(

די היגע רעארגאניזירטע "פּיפּעלס רעליף ־ ארט" אפּטיילונג האט זונטאג פאר א גרויסען עולם ערקלעהרט איהרע ציעלען און אויפגאבען. דער רוף איז ארויסגעלאזען געווארען פאר מיטגלידערשאפט, און דער רוף דארף געענטפערט ווערען.

עס איז אנגענומען געווארען א מינימום פון יעהרליכע אפּצאהלונגען ווי פאר איינצעלנע און אי פאר גאנצע ארגאניזאציעס. און אלס רעזולטאט דערפון דארף זיין א גרויסע צאהל מיטגלידער פאר'ן "פּיפּעלס רעליף־ארט".

ווערט מיטגלידער!

צום הונדערט יעהריגען יובילעאום פון דער אידישער פרעסע

פון דר. א. מארגאלין.

מיט הונדערט יאהר צוריק איז די פרעסע אין דער אידישער פאלקס־שפּראך, וועלכע איז ביי היינטיגען טאג דער וויכטיגסטער סאציאלער און קולטורעלער פאקטאר אין לעבען און קאמף פון די אידישע מאסען, געבוירען געווארען אין ווארשא און דוקא אין א משכילישער סביבה.

ווערענד די ליטווישע השכלה האט אנגעפיהרט א קאמף געגען פארהאסטען זשארגאן און האט איהם אידענטיפיצירט מיט דער אונוויסענהייט און פאנאטיזם פון דער אידישער גאס און באטראכט איהם, אלס שטערנייסט פאר די אידישע מאסען, אום אריינצוקומען אין קדשי קדשים פון דער . . . רוסישער קולטור, האט דער גרעסטער משכיל און געלעהרטער פון פוילישען אידענטום, דער דירעקטאר פון ווארשאווער ראבינער שוהל אנטאן אייזענבוים, אנגעהויבען ארויסצוגעבען די ערשטע אידישע וואכענשריפט: "דער בעאבאכטער אן דער ווייקסעל" (1823).

א גאנץ רויהען און פרימיטיווען כאראקטער האט געטראגען די ערשטע פעריאדישע אויסגאבע אין אידיש (מיט א פוילישער ביילאגע) סיי אין אינהאלט, סיי אין פארם.

רעגירונגסראקטען, אגדות און שפּריכווערטער פון תלמוד, ביאגראפיעס פון אידישע היסטארישע פערזענליכקייטען און קורצע שילדערונגען פון אידישען לעבען אין ווייטע מקומות, געשריבען אין א מיטעל־דייטשען דיאלעקט, געמישט מיט ווענינע העברעאישע עלעמענטען, האבען געבילדעט די אלגעמיינע גייסטיגע געשטאלט פון אייזענבוים'ס "בעאבאכטער". אבער דאס וועזען פון דער ערשטער אידישער צייטשריפט און איהר תוך זענען פאר אונז ניט אזוי וויכטיג ווי איהר געשיכטליכע באדייטונג, ווי די געבורט פון א נייער קולטור ערשיינונג אין דער סביבה פון פוילישען אידענטום.

ש. ארגעלבראנד אין זיין "ענציקלאפּעדיא פאווסעכנא" (אלגעמיינע ענציקלאפּעדיע) באטראכט אייזענבוימען, דעם העכסטען אידיש פוילישען אינטעליגענט פון זיין צייט, פאר א מין גייסטיגען רעוואלוציאנער.

ער האט אויך באצוועקט אריינצוציהען די אידישע מאסען אין היכל פון דער פוילישער קולטור און פון וועלטליכער בילדונג בכלל. ער האט אבער פארשטאנען די פּסיכאלאגיע פון אידישען המון טיעפער, גרינדליכער און אנדעריש, ווי די רוסישע משכילים. אין א פאלק מיט אייגנארטיגע מנהגים און טראדיציעס, געפיהלען און ערציהונגס באגריפען, וועלכע איז הונדערטער יאהרען צוזאמענגעוואקסען מיט א באזונדער שפּראך, קען מען ניט איבערנאכט מיט געוואלד איינפלאנצען א פרעמדע קולטור מיט פרעמדע געדאנקען און מאניערען, אזוי ווי דער מלאך גבריאל האט עס אויסגעפיהרט מיט יוסף הצדיק אין חלום.

דער פאפולארסטער און גלייכסטער וועג צו אזא קולטור מיסיאן און ציעל, איז לויט אייזענבוים'ס מיינונג, געווען א אידישע פעריאדישע צייט־שריפט, אן אויפקלעהרונגס ארגאן אין ביידע שפּראכען אויף איינמאל; אין אידיש און פויליש צוזאמען. און פאר א "ראפינירטען" פארבעסערטען אידיש האט דער פוילישער משכיל גערעכענט, נאטירליך, דעם דייטשען דיאלעקט, אין געגענזאץ צו דער "צאינה וראינה שפּראך".

בלויז 44 נומערען זענען ערשיענען פון "בעאבאכטער אן דער ווייקסעל", וועלכער איז געווען פאר אידען א נייעס און האט געמוזט זוכען לעזער ווי מיט ליכט . . .

אבער אויף דעם קליינעם קרייז לעזער זיינע האט דער "בעאבאכטער" געהאט א גרויסען איינפלוס, און היסטאריקער גיבען צו, אז די בארימטע "פּוילישע פאטריאטישע קעמפער פון אידישען גלויבען", וועלכע האבען אין 1830 געשפּילט אן אנגעזעהענע ראלע אין פּוילישען אויפשטאנד, אלס פארטיידיגער פון פרייהייטס אידעען און אידישע סאציאלע אינטערעסען, זיינען כמעט אלע ערצויגען געווארען אויף אייזענבוימ'ס געדאנקען און קולטורעלע פּראפּאגאנדע דורך דער ערשטער פויליש אידישער צייטשריפט.

הונדערט יאהר זענען פארגאנגען זייט דער "בעאבאכטער" האט אויפגעהערט צו "קאנטראלירען" דאס אידישע לעבען אין פוילען און צו ערציהען עס אין אן איינזייטיגער טענדענציעזער ריכטונג.

הונדערטער אידישע אויסגאבען און צייטשריפטען פון זעלבסטשטענדיגען נאציאנאל־קולטורעלען ווערט זענען ענטשטאנען און אונטערגעגאנגען זייט יענער צייט אין דער אידישער גאס פון פיעלע לענדער.

א מעכטיגע אידישע פעריאדישע ליטעראטור, גאנץ אייגענארטיג און עסטעטיש אין אינהאלט און פארם, האט זיך ענטוויקעלט צווישען די אידישע מאסען און האט זיי ערצויגען און אויפגעקלעהרט אין דער אייגענער שפּראך אהן מיסיאנס צוועקען, נור צוליעב אייגענע אינטערעסען און אידעען, און האט געשאפען אין אידישען "לאגער" נייע קולטור אינסטיטוציעס, נייע קעמפע, נייע לעבענספארמען, נייע באגריפען און געדאנקען, א נייע דורכגעלייטערטע נאציאנאלע אטמאספערע. די משכילישע אידעאלאגיע איז פון דער פרעסע באקעמפט געווארען און לאנג פארגעסען געווארען. נייע פויגלען, נייע ליעדער...

אבער אייזענבוימ'ס ערשטע שוואלב פון פעריאדישען קולטורעלען שאפען אין אידיש, פון פאלקס אויפקלעהרונג אין אידיש איז א היסטארישער מאמענט אין אונזער קולטור לעבען. און דער אויפטו פון פיאנער פון דער אידישער פרעסע דארף באגריסט און געפייערט ווערען פון אלע דענקענדע אידען, וועלכע גלויבען אין צעדטליכקייט און, אראפּהענגענדיג איהר כח און אין דער אייביגקייט פון אידישען ווארט.

פון געדאנק פון א "אידישער צייטונג נאך צוליעב וועלטליכער בילדונג" זענען מיר שוין לאנג בעפרייט. א אידישע פעריאדישע צייטשריפט מיט קולטור ערציהערישע אויפגאבען, איז אליין א טייל פון אונזער קולטור, פון אונזער גייסט פון אונזער אידישען אינטעלעקט און א זעלבסטשטענדיגע ערשיינונג פון אידישען שאפען. א צייטשריפט פאר שעהנע ליטעראטור סתם, אהן אויפגאבען איז פיליכט נאך א וויכטיגערער פראדוקט פון דער אידישער קולטור, א זעלבסטציעל. אבער די וויעג פון דער הונדערט יעהריגער אידישער פרעסע האט אייזענבוים אויפגעשטעלט אין זיין השכלה קאבינעט, אין זיינע ד' אמות של הלכה, און ער האט פאר אונזער קולטור געשיכטע א גרויסען פארדיענסט.

ניט בלויז אידישיסטען אליין דארפען פרייזען דעם גרינדער פון "בעאבאכטער" און שטאלצירען מיט דעם נאציאנאלען יובילעאום פון אונזער פרעסע. העברייסטען, אויב זיי דענקען נור אידיש אין באגרייפען דעם ווערט פון אונזער קולטורעלען קיום, מעגען אויך פייערען דעם הונדערטען יאהר־פעסט פון פעריאדישען ווארט אין אונזער פאלקס־שפּראך. אייזענבוים, דער רעקטאר פון ווארשאווער "בית־מדרש לרבנים" האט אלע זיינע יאהרען זיך באשעפטיגט מיט דער העברעאישער ערציהונג פון דער אידיש־פּוילישער אינטעליגענץ און האט ענטוויקעלט צווישען זיי די ידיעות אין דער ביבעל־ליטעראטור און איהר ווייטערע ענטוויקלונג.

פאר דער אידישער מאסע האט ער עס אבער ניט געקענט טאן. איהר וועג צו דער "השכלה־בת־השמים" האט ער נור געזעהן אין דער אידישער שפּראך, וועלכע איז א פּראדוקט פון אידישען לעבען, פון דער אידישער וואנדערונג, פון דער אידישער פּסיכיק און געדאנקען ליניען.

אין אידענס ליידען און טרעהרען איז די שפּראך געבוירען און ערצויגען געווארען, האט זי א געשיכטליכע באדייטונג, און אויב דאס איז דער פאל, מוז מען ריידען און שרייבען צום אידען אין זיין לשון, אין זיין סטיל, אין זיין שטייגער.

דער יובילעאום פון דער אידישער פרעסע איז א פאלקס יום טוב, א קולטור פעסט, וואס דארף פאראייניגען די שאפענדע כחות פון פאלק פאר דער צוקונפט און ניט צושפּליטערען זיי, צוליעב ביליגען פארטיי פאנאטיזם. "דער בעאבאכטער אן דער ווייקסעל" האט ענטוויקעלט דעם "אייזערנעם בוים" פון אידישען קולטור גארטען — די אידישע פרעסע, וועלכע איז טייער ביי אלע אידען, וואס דענקען אידיש און קעמפען אידיש, וואס לעבען מיט אידישע אידעען און אידישע געפיהלען.

דער געוועזענער יורד ווערט א מנדב

פון מ. א. טענענבלאט.

)׃0׃(

(ספעציעלער וויענער קארעספּאנדענץ דורך דער "אידיש. טעלעגראפען אגענטור".)

עסטרייך איז ווידער געווארען א לייטישע מדינה. דורך דער סטאביליזירטער וואליוטא האט מען ווידער אנגעהויבען פיהלען א טעם אין עסטרייכישען געלט. דער אפעטיט וואקסט פון אלע זייטען און מען הויבט אן ארויסצוציהען פון עסטרייך היבשע סומען אויך פאר פארשיעדענע אינטערנאציאנאלע און פילאנטראפּישע צוועקען.

דא ניט לאנג האט'דאס קבצנישע עסטרייך זיך באטייליגט אין דער הילפס אקציע פאר די קרבנות פון דער יאפּאנישער קאטאסטראפע. עסטרייך העלפט דער מעכטיגער יאפּאן און קריגט א דאנק פון דער יאפּאנישער אמבאסאדע אין וויען. אצינד ווערט געפיהרט אין עסטרייך א גרויסע הילפס אקציע לטובת דייטשלאנד. גוואלדיגע סומען געלד און באריטענדע טראנספּארטען פון לעבענסמיטעל פּאקעטען געהן פון עסטרייך קיין דייטשלאנד. טויזענטער הונגעריגע קינדער פון דייטשלאנד ווערען געבראכט קיין עסטרייך און ווערען אויפגענומען אין עסטרייכישע פאמיליעס מיט דער גרעסטער גאסטפריינדשאפט. פארשטעהט זיך, אז די אידישע באפעלקערונג פון עסטרייך בפרט פון וויען, בלייבט ניט הינטערשטעליג. אדרבה, זי מארשירט מיט איהרע נדבות אויפ'ן ערשטען פלאץ און נעהמט אריבער פון דייטשלאנד הונדערטער אידישע קינדער, כדי זיי דא צו פארזארגען מיט אלע באדערפענישען. ניטא א אידישער פאראיין אין וויען, וועלכער זאל ניט אנטייל נעהמען אין גרויסען אידישען עסטרייכישען הילפס ווערק פאר די פאראריימטע ברידער אין דייטשלאנד.

די וויענער אידען האבען זיך אין די נאר לעצטע עטליכע יאהר שטארק פארענדערט צום גוטען. זיי האבען זיך אויסגעלערענט צו געבען און ווערען פאמעלאך אבער בסדר מעהר און בעסער ערצויגען אין דער נייער ריכטונג צו באטייליגען זיך אין גורל פון אידישען פאלק און צו אינטערעסירען זיך אויך פאר אידישקייט ניט בלויז מיט ווערטער, נאר אויך מיט מזומנים.

פאר דער מלחמה האט דער היימישער וויענער איד ניט איבעריג פיעל געהאלטען פון "מצות געבען". אפילו די שטייערען פון דער וויענער קהלה זענען דעמאלט געדעקט געווארען ניט פון אידישען כלל, נאר פון צוויי דריי אידישע גבירים. ראטשילד און נאך עטליכע מיליאנערען זענען געווען די אויסהאלטער פון דער קהלה אין דער הויפט שטאדט. אפילו פאר פילאנטראפּישע און צדקה צוועקען האט זיך דער וויענער איד קיינמאל ניט אנגעטאן קיין כח צוגעבען. אין בעסטען פאל האט מען געצאהלט עטליכע גראשען א יאהר דער "איזראעליטישער אליאנץ" אין וויען און זי איז געווען די איינציגע "ממונה על צדקה" אין וויען. ערשט מיט'ן אריינדרינגען פון די מזרח אידישע מאסען אין דער מלחמה צייט אין וויען, זיינען די דאזיגע אלטע מנהגים פון ניט געבען צורודערט געווארען.

ביסלעכווייז זענען פיעלע מזרח אידען אריין אלס שותפים אין די אלטע געשעפטען פון די איינגעזעסענע וויענער אידען, אדער געווארען קרובים דורך שדוכים און חתונות. דער נאהענטסטער פארקעהר צווישען די ביידע טיפען אידען הויבט אן ערשט איצט ארויסצווייזען זיין וואוילטעטיגע השפעה אויפ'ן אייילט איינגעזעסענעם וויענער איד, וועלכער איז על פי רוב אן עושר אדער ווענינסטענס א געזונטער בעל הבית.

וויען איז היינט איינע פון די רייכסטע שטעדט אין אייראפּא און זיכער די רייכסטע שטאדט אין צענטראל און מזרח אייראפּא. אין דאזיגען אלגעמיינעם עשירות מאכט אויס דאס אידישע פארמעגען פון וויען א גוואלדיגען גרויסען טייל, אפשר זאגאר דעם פעטסטען ביסען. ווען די ערציהונג פון וויענער אידען צו געבען פאר אידישע צוועקען וועט מאכען אויך ווייטער די נויטיגע פארטשריטען, דאן וועט מען ארויסשלעפּען פון וויען פיעלע הונדערטער, טויזענטער דאלאר (ניט קראנען!) א יאהר פאר אידישקייט און אויך פאר ריין נאציאנאלע אידישע באדערפענישען.

מיר האבען דא איצט א "דרייוו", פארן קרן היסוד; ווירקליך א דרייוו לויט דעם אמעריקאנער שטייגער. אין לעצטען יאהר האט דער קרן היסוד ארויסגעשלעפּט פון עסטרייך אן ערך פון צוואנציג טויזענט דאלאר. איצטיגעס יאהר האפט מען ארויסצוציהען פערציג ביז פופציג טויזענט דאלאר.

אין דער לעצטער צייט האט זיך אנגעהויבען א קאמפּיין פאר דער אידישער קאלאניאל באנק, עס ווערען פארקויפט שערס (אקציעס) פון דער אידישער באנק פאר דער קאלאניזירונג און אינדוסטריאליזירונג פון פאלעסטינא. די אקציע פיהרט זיך מיט ערפאלג. אידען, אויך ניט ציוניסטען, צאהלען אוועק פיעלע צעהנער און הונדערטער פונטען פאר די אקציעס פון דער אידישער באנק. אין משך פון איצטיגען דרייוו דענקט מען ארויסצובאקומען פון וויען אליין א מינימום פון 25 טויזענט דאלאר פאר דער אידישער קאלאניאל באנק.

גלייכצייטיג עפענט זיך א קאמפּיין צו קויפען ערד אין פאלעסטינא. א קורצער וויזיט פון דר. רופּין אין עסטרייך האט תיכף געבראכט די ערשטע 15 טויזענט דאלאר פאר נחלה אין פאלעסטינא. ווען מען זאל קאנען געפינען א גרעסערע צאהל פון טיכטיגע ארבייטער און טוער פאר אזעלכע צוועקען, וואלט עס גאר ניט איבעריג שווער געווען צו קריגען אין עסטרייך היבשע סומען געלט פאר די פּראקטישע צוועקען. דער בעסטער באווייז איז דער נאר וואס פארענדיגטער קאמפּיין פאר רוטענבערגס עלעקטריפיקאציאנס אונטערנעהמונג אין פאלעסטינא. געקומען צופאהרען אינזשעניר רוטענבערג אויף א קורצער צייט קיין עסטרייך און פאראינטערעסירט דא איניגע ציוניסטישע און סתם אידישע אינדוסטריעלע פאר זיין גרויסען אירגאציאנס און עלעקטריפיקאציאנס פּלאן אין פאלעסטינא. ער האט געפונען הילף און שטיצע ביים אינזשעניר קרעמענעצקי און געפיהרט דעם קאמפּיין ניט מיט עפענטליכער פּראפּאגאנדע נאר שטילערהייד, אויפ'ן שטייגער פון ביזנעס. אצינד ערקלעהרט מען, אז דאס געשעפט איז אין ארדענונג. אין א וואך צייט איז עס געווארען פיקס און פארטיג. אן ערך פון פופציג טויזענט פונט שטערלינג איז געזייכנעט פון עסטרייכישע אידען פאר רוטענבערגס גרויסע אונטערנעהמונג אין פאלעסטינא. דאס זיינען ניט קיין פלעדזשעס פון דעם סארט וואס רופט זיך אויף אידיש "קיינמאל ניט צאהלען און קיינמאל ניט פארלייקענען"; דאס איז ריין מעשה סוחר, געחתמ'עט און באצאהלט. די וויענער אידען וועלען געבען א סך געלט פאר אלעליי וויכטיגע אידישע צוועקען, מען דארף בלויז פאמעלאך געפינען דעם ריכטיגען שליסעל, ביי איינעם צום הארץ, ביים צווייטען צו דער קעשענע.

פאמעלאך הויבען זיך אן ריהרען אויך פריוואטע געשעפטסלייט פאר ביזנעס און אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען אין פאלעסטינא, אביסעל צוליעב אידעאליזם, און דאס איבעריגע טאקע צוליעב געשעפט. פאראן אידען, וואס זיינען פאר דער מלחמה געווען קליינע אדער מיטעלע בעלי בתים און האבען אין די לעצטע צעהן יאהר געמאכט ריזיגע פארמעגענס. ביי די מעהרסטע פון אט די נייע גבירים וועט עס נאך לאנג דויערען, ביז זיי וועלען זיך פיהלען געזעטיגט אין "געלט־מאכען" און זיך דערמאהנען אן זייערע נאציאנאלע און סאציאלע פליכטען. פאראן אבער שוין איינצעלנע ביי וועמען דאס געוויסען האט זיך אנגעהויבען שוין צו ריהרען; גענוג זיך געיאגט נאך געלט, מען דארף עפּעס טון אויך פארן כלל.

די דאזיגע יחידים נעהען שאפען גרויסע געשעפטען אין פאלעסטינא. איינער איז אצינד שוין אראפּגעפאהרען און זאל זיך באטייליגען מיט אן ערך פון א פערטעל מיליאן דאלאר אין א גוואלדיגען געשעפט פון ערד אין בעסטען טייל פון פאלעסטינא. דער דאזיגער נייער ערד קויף איז גרעסער פון גאנצען ביז איצטיגען אידישען ערד באזיץ אין פאלעסטינא און וועט קאסטען כמעט א האלבען מיליאן פונט שטערלינג, פארטיילט אויף צעהן שותפים, פון וועלכע א יעדער

(פארזעצונג אויף פייזש 5)

שמערצען אין רוקען ווערען פארשוואונדען ווען די נירען ווערען רעגולירט מיט
דר. טשייס'ס
קידני און ליווער פילס

מאריס ווינטשעווסקי—דער גליקליכער

פון מעפיסטאפעל

ווען די וועלט וואלט נים געווען אזוי שטארק להוט נאך שטיקער פלייש און גוטען וויין, — וואלט געווען אנדעריש, אפילו אנדערשטדיגער, ווי לייוויק'ס „אנדעריש“.

ביי לייטישע מענשען וואלט מען אזא רויטען מענשען ווי מאריס ווינטשעווסקי אריינגעזעצט אין חד־גדיא און מען וואלט ארום די טירען אוועקגעשטעלט עטליכע יונים פון ניקאלאי'ס חדר.

אנשטענדיגע, געזעצליך־פארהייראטע רעגירער וואלטען ניט דערלאזען, אז אזא געפעהרליכער איד זאל זיך ארומדרעהען איבער די גאסען און זאל שטעלען אין געפאהר די פריעדליכע בירגער מיט זייערע ווייבער און קינדער.

ביי אזא שעהנעם קיסר ווי ווילהעלם וואלט מען שוין געפונען אן ארט פאר אזא רעבעל ווי דער „זיידע“ און מען וואלט איהם געגעבען צו פארזוכען דעם טעם פון דייטשער קולטור.

און אפילו ביי דעם דייטשען זאטעל־מאכער, עבערט, וואלט אויך דער „זיידע“ ניט פארפאלען געווארען. וויניט־איז איז עבערט א פראלעטאריער, און צווישען פראלעטאריער ווערט מען ניט פארפאלען.

לעבט מען אבער אין א פארדאמטער קאפיטאליסטישער ארדענונג, וואו אלץ געהט מיט'ן קאפּ אראפּ און מיט די פיס ארויף; האט די היסטאריע היסטאריע מארשירט אזוי לאנג לינקס, ביז זי האט זיך אזוי אליין אויסגעלינקט.

און בלויז אזא געלינקטע היסטאריע ווי אונזערע האט געקאנט אריינברענגען א מחשבה אין די קעפּ פון די רוסישע הערשער צו באשטימען א לעבענסלענגליכע פענסיע פאר אזא פסול'ען איד ווי ווינטשעווסקי.

און עס איז באשעהרט געווען מן השמים, אז ווינטשעווסקי זאל בלייבען אין איסט־בראדוויי, און יצחק אייזיק זאל פאהרען אין מאסקווע זוכען דעם רוסישען אמת, כדי ווינטשעווסקי זאל קאנען ווערען א רוסישער פענסיאנער.

אצבע אלהים היא — גאט אליין האט זיך אריינגעמישט און האט ניט דערלאזען, אז די ראליען זאלען זיך פארביטען און די יוצרות זאלען אויסגעמישט ווערען.

א רוסישער פענסיאנער איז ניט קיין קלענערער יחוס ווי אן אמעריקאנער פּראפעסאר, און שוין אפגערעדט אז דאס איז א פיעל גרעסערער כבוד ווי צו מיטארבייטען אין א רייכער צייטונג און ציהען רעגעלע ווידזשעס.

וואס אמת איז אמת:

דער רוסישער טשערוואנעץ קאן זיך מיט'ן אמעריקאנעם דאלאר ניט פארגלייכען. ניט יעדער איינער איז אבער א וואליוטשיק, און ניט יעדער ראדיקאל קאן זיין נשמה אויף גאלדענע מטבעות פארנאנדערשמעלצען...

דער קאמף צווישען דעם אמעריקאנעם דאלאר און דעם רוסישען טשערוואנעץ וועט ניט אויסגעקעמפט ווערען אויף א פארזאמלונג פון א קולטור־ליגע, אדער אויף א קאקוס־מיטינג פון א דראמאטישער סעקציע.

דער סטראשנער ענין וועט אפילו ניט געלעזט ווערען אויף א קאנפערענץ פון רעכטע און לינקע יוניאן־לייט; דער קאמף איז א טיעפערער, און ממילא קאן דא קיין רייד ניט זיין וועגען אמעריקאנער דאלארס און רוסישע טשערוואנצעס.

אונז זענען מיר אידען מיט גרויסע שפּאקולען, און ווען מיר גיבען א בליק אויף פענסיע־סיטואציע דורך אונזערע פארגרעסערונגס־גלעזער, זעהען מיר בלויז מאריס ווינטשעווסקי, — דעם גליקליכען, דעם אלטען „זיידע“, וועלכער האט זיך דערלעבט נחת פון זיינע אייניקלאך.

מאריס ווינטשעווסקי איז גליקליך שוין דערפאר אליין וואס ער איז דער איינציגער אידישער פעליעטאניסט אויף גאר דער וועלט וואס קאן זיך פארגינען צו אוועקלייגען די פען אויפ'ן בוידים און לעבען פון גרייטען. ער איז דער ערשטער אידישער ליטעראט, וואס ווערט אויסגעהאלטען אויפ'ן חשבון פון א מלוכה, — אויב מען זאל ניט אריינרעכענען די מלוכה פון טעמעני־האל און דער רעפּובליקאנישער פארטיי...

און עס דארף זיין א גרויסער יום־טוב פאר די באזוכער פון די ניו יארקער קאפעס, ווען זייערער א לייבליכער ברודער איז נתעלה געווארען צו דער מדרגה פון א רעגירונגס־פענסיאנער.

פאראן הונדערטער אידישע פעליעטאניסטען, וועלכע זיצען שוין יאהרען אריבערגעבויגען איבער זייערע שרייבטישלאך און טראגען שוין שווארצע ברילען אויף די נעזער, — און דאך דארף יעדער איינער פון זיי כאפּען צייטענווייז א הלוואה'לע אדער אזוי א ניקעל אויף קאר־פעיר.

און דא — א אידישער פעליעטאניסט ווערט באזארגט אויפ'ן גאנצען לעבען מיט א פענסיע!

פענסיע, גענאסען און פריינדע, איז ניט קיין פיי־ענוועלאפּ!

פענסיע איז פענסיע!

א פענסיאנער קאן זיך זיצען אין דערהיים, זיך וויעגען אין א שאקעלשטול, רויכערען א ליולקע און קלייבען נחת פון דער זון.

קיינער קאן איהם קיין דעה ניט זאגען, און קיינער וועט צו איהם קיין טענות ניט האבען.

און איך האב מורא צו טראכטען וואס עס וועט געשעהן, ווען דער אידישער שרייבערישער אוואנגארד וועט אייסבייטען זיינע גאלע לאטעס אויף רויטע שניפּסען און וועט אנהויבען שמייכלען מיט'ן פּנים צום מאסקווער קרעמעל.

און יעדער איינער וועט דאך אמאל מוזען ווערען אלט, — אפילו די מיטארבייטער פון די אינזוביסטישע זשורנאלען.

און דא איז רוסלאנד נאך אליין ניט גענוג סטאביליזירט און זי קאן ניט „אפּארדען“ צו טיילען פענסיעס פאר ליטערארישע פארדיענסטען.

איין טרייסט זעה איך אבער אין דעם חשש פון מיינע זעהונגען: עס וועט דערצו ניט קומען!

מאריס ווינטשעווסקי וועט נאך לאנג בלייבען דער איינציגער אידישער פענסיאנער אויף גאר דער וועלט.

כל זמן די וועלט וועט זיין וועלט, וועלען זיך געפינען אידען, וואס וועלען שרייבען פעליעטאנען, און אידען וואס וועלען צאהלען אלע פרייטאג כשר'ע דאלארס אין ווייסע קאנווערטען.

מאריס ווינטשעווסקי איז דערווייל דער איינציגער אידישער שרייבער, וואס וועט קריגען ווידזשעס ניט אין דאלארס, נאר אין רוסישע טשערוואנצעס...